

մեծութիւն և մեղմութիւն, քո սրտին՝ փափկութիւն և զգայնութիւն: Բեզ սովորեցրի աշխարհքը հասկանալ, Դու բարձրացար և նպատակիդ հասար, նիմա կարող ես հանգստանալ:

Խանդադատանօք մերձեցաւ Բշխուհին՝ մի անգամ ևս իւր լուսով լուսաւորեց նորան և անյայտացաւ:

Խաղաղութիւն էր փայլում ծերուկի դէմքի վերայ:

Ս. Ս.

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼԻՔ

Աղիւսների գործադուլը.—Արեւելեան Պրոսիայում սովորութիւն է դարձել, որ աղքատները ուրբաթ օրերին անշուշտ տնէտուն շրջում են—2 պֆենիգ (1 կոպէկ) ողորմութիւն ստանալու: Մօտ ժամանակներում Ս. քաղաքի աղքատները ի նկատի ունենալով, որ ողորմութեան սահմանած չափը խիստ չնչին է և չի համապատասխանում արդի կենցաղավարութեան, որոշեցին բարձրացնել իրանց վաստակը և այս վախճանով գործադուլը ձեռնադրեցին: Աւրբաթ օրերից մէկին նոքա սովորութեան համեմատ տնէտուն ման չեկան, այլ մի պատգամաւոր առաքեցին, որ բոլոր բնակիչներին յայտնէ, թէ եթէ այսուհետև ողորմութիւնը 4 պֆենիգի չբարձրանայ, նոքա ամէնքը վճռել են քաղաքից հեռանալու: Ժողովուրդը, վախենալով որ կը զրկուի «աստուածընտիր մարդիկներից», հաւանութիւն տուեց նոցա համեստ պահանջին, և հէնց հետեւեալ օրը՝ աղքատները եռանդով շարունակեցին կատարել իրանց բարեպաշտական պտղոյրը:

* *

Կարդիկների օրհնած քուր.—Մի բժիշկ «Semaine medical»-ի մէջ հրատարակել է կաթոլիկ եկեղեցիների օրհնած ջրի առողջապահական հանգամանքները: Արուհեան եկեղեցիներում օրհնած ջուրը անդադար շօշափում է շատ անգամ խիստ անմաքուր ձեռքերով, բժիշկը ենթադրեց, թէ օրհնած ջուրը երբեմն կարող է վարակիչ հիւանդութեանց տարածման նպաստել, Այս վախճանով նա զննեց

մի բազմամարդ եկեղեցու օրհնած ջուրը և մէջը գտաւ տեսակ տեսակ բակտերիաների (սրմակոկոկների, սրեպսոկոկների, ցոլիքացիկների, լիժիլիկան բացիլների և այլն) մեծամեծ բոլոր, Աւրջիկների ներգործութիւնը կենդանիների վերայ փորձելով, նա համոզուեցաւ, որ իրօք դիժեւիքի (կեղծամաշկութիւն կոչուած բկացաւի) բացիլներ են, և եթէ յիշենք, թէ բարեպաշտները շատ անգամ օրհնած ջրով թրջած մատերը շրթունքներին են քսում, կարելի է երեւկայել, թէ ինչպէս նոյն ջրի ամանը հիւանդութեան տարափոխիկ միջոց է դառնում:

* *

Մի մեծագործ ապստամբան մանուկների համար.—Պատուական աղքատանոցներով հռչակուած Մեծ Բրիտանիայի լաւագոյն կազմակերպուած և ընդարձակագոյն աղքատանոցը Աւալտոնումն է (Walton-on-the-Hill), որ 3000 բնակիչների համեմատ ծաւալուն է: Այս քանչեղի հաստատութեան նշանաւոր բաժինն է կազմում մանուկների ապաստանարանը, որ իւր տեսակի մէջ միահատիկ պիտի համարուի: Այդ մասը բաղկացած է 18 տներից յատկապէս մանուկների բնակութեան համար, կառավարչի և բարապանի բնակարանից, հիւանդանոցից, դպրոցից, խոհանոցից, լողարանից, բաղնիքից, ժողովարանից, շտեմարանից, նախութեանքից և պէսպէս արհեստանոցներից: Այս «մանկական գիւղի» բոլոր շէնքերը գեղեցիկ են և կառուցած են քարից կամ աղիւսից: Մի լայն ծառափողոցով բաժանուած են մանչերի տնակները աղջիկների տնակներից, Իւրաքանչիւր տնակի տարածութեան մէջ կարող են ամենայն դիւրութիւններով և յարմարութիւններով պատսպարուիլ 30 մանուկ, էլ չենք հաշուում իւրաքանչիւրի գեղեցիկ վարդերով զարդարած ծաղկանոցն ու խաղալու համար ընդարձակ դաւիթը, որ մասամբ ծածկուած է—վատ եղանակին մանուկները բացօթեայ շէնքներու համար, Փոքրիկ աղջիկների տնակները յանձնուած են մի մի «տանտիկնոջ» խնամքին: Հարթած հրապարակի վերայ գտնվում է մի մեծ սեղանատուն, Խոհանոցի հանդերձանքներն ու սարուածները վերջին կատարելագործութիւններ են, Փոքրիկների մաքրութեան, առողջութեան և հրահանգութեան վերաբերեալ տնօրինութիւններն էլ ոչ մի պակաս բան չունին: Առաւելապէս ուշադրութիւն է դարձրած, որ սորվեցնեն լուացք լուանալ, արդուկել, կարել և տան միւս բոլոր աշխատութիւնները կատարել, Տնակի բոլոր մատակարարութիւնները «տնտիկնոջ» և իւր որդեգիրների ձեռքով են կատարվում: Ննջարանները վերնայարկումն են, ուր նոյնպէս պայծառ լուսի պէս յայտնի երևում է մարդասէր ողորմածութիւնը: Հասակաւոր աղջկերպքն ունին ձիւնափայլ սպիտակեղէններով հանդեր-

ձած լաւ անկողիններ և պահպանում են օրօրոցների փոքրիկներին: Իւրաքանչիւր մահճակալի կշտին կայ գրքերի և խաղալիկների մի արկղիկ: Այս երջանիկ մանուկները իրանց շուրջն էլ չեն տեսնում այն թշուառութեան հետքն անգամ: որի ձանկերից փրկուել են: Մինչև անգամ նոցա հագուստը միատեսակ զինուորանոցները յիշեցնող՝ համազգեստներ չեն: այլ նոցա հագնուում են այնպէս: ինչպէս որ սովորաբար հագնուում են բարեկեցիկ բանուորների գուստրները: Մանչերի տնակները չէնքով: օգափոխութեամբ: լուսաւորութեամբ և մնացած յարմարութիւններով նման են արջիկների տնակներին: Իսկ առաջնորդութիւնը տարբեր է: Այստեղ իւրաքանչիւր տնակը մի ամուսնացած զոյգի պաշտպանութեան է յանձնուած: որոնցից էրիկը վարժ արհեստաւոր պէտք է լինի և իւր արհեստը սովորեցնել պիտի կարողանայ: վասն զի բոլոր մանչերը արհեստ սովորելու պարտաւոր են: Այս նպատակով կարգուած են գերձակութեան: կոշկակարութեան: հիւսնութեան և այլ ընդարձակ արհեստանոցներ: հարկաւ պակաս չեն նաև երկրագործութեան և պարտիզպանութեան աշակերտներ իրանց ուսուցման վերաբերեալ պիտոյքներով հանդերձ: Վախճանի աղքատանցի մէջ պատասպարուած մանուկների հասակը տարուբերվում է 1 1/2-ից մինչև 14 տարիքը: Վերը հարեանցի յիշատակած նախօթեանքը սահմանուած է բոլոր մանուկները 2 շաբաթով պատասպարելու համար՝ նախ քան նոցա տեղաւորելն իսկական ապաստանարանի մէջ: յընթացս այդ օրերի նոքա պատրաստվում են իրանց ողորալի անցեալից աւելի հաճոյական ապագային փոխուելու համար ընտելանալու:

Փոշին—բարոյականութեան օրինակ.—Անգլիական բարոյախօս Զոն Բեօսկինը վարդապետուում է: թէ աղուագոյն բարոյախօսութիւնը ոչ այլ ինչ է: բայց եթէ գեղասիրութիւն: որ և փորձուում է հաստատել «փոշու» օրինակով:

— Բնութեան առաջին օրէնքն է—ապրել: իսկ կեանքի երկրորդ անունն է—«գնել»: Մահուան երկրորդ անունն է խորշել: սերտութիւնը լուծել: Բոլոր իրերի հետ միաբանութեամբ գործել—այս է կեանքի օրէնքը: Իսկ իրերի մէջ անիշխանական մրցումը—կազմալուծութեան օրէնք է: Մեր ոտքի տակ փոշին էլ ներկայացնում է «կեանք» և «կազմալուծութիւն»: Արդեօք աւելի աղտոտ բան կարող է լինել: քան ցեխն ու տիղմը: այն ևս զոր օր գործարանների մուխ ու ծխով լցուած քաղաքի մէջ և ոտքերով տրորած փողոցի ցեխը: Այդպիսի շաղաղուած տղմից վեր առնենք անձրևային օրը մի ունկի: Այդ շաղաղի մէջ անշուշտ կը գտնենք կաւ:

մուր: փոքր ինչ աւազ և հուր: Այս բոլոր բաղադրուցիչ մասերը մշտապէս իրար դէմ մաքառում են և միմեանց բնութիւնն ու զօրութիւնը փոխադարձաբար խախտում են: կոյր մրցմամբ աշխատելով միմեանց կոխտուել: որպէս զի ուրիշի հաշուով իրանց կեանքը փրկեն: Աւազը ձմլվում է կաւի մէջ: կաւը—ջրի մէջ: մուրը խառնվում է երկուսի մէջ ևս՝ կեղտոտելով ամենայն բան: Իսկ այժմ երևակայենք: թէ այդ մի ունկի ցեխը կատարեալ հանգիստ փիճակի մէջ է դրուած և թէ իրա բաղադրուցիչ համասեռ մասերը զանգուել են միմեանց հետ: այնպէս որ համապատասխան հիւլէները կարողացել են իրար մերձենալ: Ամէնից առաջ կազմակերպվում է կաւը: Օտար խառնուրդներից ազատուելով: քիչ քիչ կազմվում է սպիտակ կաւահողը: որ սաստիկ տաքութեան ենթարկուելով՝ սիրուն յախճապակի է դառնում: Բայց փոփոխութեան սահմանը միայն այս արհեստական ձևով չի վերջանում: Այլ սպիտակ կաւը մաքրվում է: ապա կարծրանում է: ինքնին իւր բնութեամբ այնպէս հրաշալի կերպով այլափոխվում է: որ լուսից դէպի ինքը գրաւում և հաւաքում է պայծառագոյն կապոյտ ճառագայթները: մերժելով մնացած գոյները: Այս կերպարանքով կաւը կոչվում է շափիղայ: Նոյն ընթացքով աւաղից կազմվում է շողակն կամ արևակն (օպալ) և սև մրից—ադամանդը: Վերջապէս ջուրն էլ է դափում և ցօղի կաթիլ է դառնում: իսկ եթէ կատարեալ կերպով զարգանայ՝ նաև աստղի ձևով է բխրեղանում: Եւ ահա մի ունկի տղմից՝ անտեսական աշխատութեան շնորհով՝ մենք ստանում ենք շափիղայ: շողակն և ադամանդ — ընդհուլած աստեղակերպ սառուցի մէջ:

Մարդկութեան գործքերը քննելով՝ Բեօսկինը չի գործածում «բարութիւն» և «չարութիւն» բառերը: այլ կեանք տուող և մահացնող: չլինող և «եղձանող» մարդիկ է ճանաչում աշխարհում: Նորա աչքում ամենայն կեանք առանց աշխատութեան—ոճրագործութիւն է: իսկ աշխատաւոր կեանք առանց գեղեցիկ արուեստի—գաղանանալ է նշանակում:

Որպէս զի մարդկային կեանքն աղնուանայ: նորա կարծիքով: ամենայն սերունդ պէտք է ջանայ ձգտել իմաստուն խաղաղութեան և աղնիւ գոհութեան: ուստի և ամենայն մարդ պարտաւոր է:

1) Առ հասարակ գոհ լինել աւելի համեստագոյն կեանքից:

2) Չնչին բաներից քաղել որչափ հնարաւոր է մեծագոյն խնդութիւն և զուարճութիւն:

3) Գործել միայն այն: ինչ որ մեր ընկերներ զերազոյն երջանկութեան կարող է նպաստել:

4) Կուրօրէն և նախապաշարմամբ չպաշտել այն: ինչին որ մեր սիրտը չի կպչում:

և 5) Բացեիրաց չցանկալ մեր գիտութիւնը աւելացնել, մինչև որ լիովին չտիրապետենք այն, ինչ որ առ ժամայն ուսումնասիրում ենք:

* *

Նոր Պոմպիւս.— Այսպէս են կոչում Պրիէն քաղաքի աւերակները, որի հողակոյտը այժմ բաց են անում և նորագոյն հնախօսական գիտերից ամէնահրաշալին է համարում: Այդ քաղաքը Փոքր Ասիայումն է եղել և նորա տեղ կանգնած է այժմեան Սամսուէր: Այժմ քանի տարի առաջ անգլիական հնախօս գիտնականները գտան և հետազոտեցին Աթենասի տաճարը, քաղաքի գլխաւոր սրբութիւնը, որ Աղէքսանդր մեծի հրամանով կառուցուել էր: Բայց յետոյ խոպան մնաց և իսպառ աւերուեցաւ շրջակայ ժողովրդեան ձեռքով: 1895 թ. Պրուսիայի տէրութիւնը գումարներ նշանակեց պեղումները նորագելու համար, այն ևս երկտասարգ ճարտարապետ Ալիշէմ Ալիբերգի առաջնորդութեամբ: Այժմ գործն այնքան առաջացել է, որ պեղումների արդեանց մեծ կարեւորութիւնը յայտնի երևում է: Բաց են անում մի քաղաք, որ այնպէս լաւ է պահպանուած, ինչպէս հռչակաւոր Պոմպեան: Այդ գիւտը մեծ նշանակութիւն է ստանում մանաւանդ այն պատճառով, որ մինչ ցայսօր ոչ մի ուրիշ պեղում ճիշդ դադարիւր չի տուել հին յունաց քաղաքի անոր հասարակաց շէնքերի և մասնաւոր տների մասին: Բացուող քաղաքը անշուշտ Յունաստանի ծաղկեալ ժամանակին է պատկանում: անոր փողոցները ուղիղ անկիւնով են կտրուած և կանոնաւոր յատակագիծ ունին: Հողի տակից երևան են գալիս սիւնների կարգեր, թատրոններ, կրպակներ, աներ իրանց ներքին կահ կարասիքով և լիակատար անտեսական պիտոյքներով: Աթենասի տաճարից դէպի հարաւ գտնվում է «agora», այսինքն «աղ-գային ժողովի» արձանադարձ հրապարակը՝ չորեք-կուսի արձակ սիւներով զարդարած: անաղաւթ պահպանուել է՝ թատրոն յիշեցնող մի փոքր քառանկիւնի շէնք: 16 շաբը նստարաններով, որ անշուշտ քաղաքային խորհրդեան սրահ է եղել: Այս շէնքի մի պատի մէջ կայ կամար—յունաց ճարտարապետութեան գրեթէ հազուագիւտ և անյայտ հանգամանք: Հողի շեղջերից վերջնականապէս մերկացրած շէնքերի մէջ, աւելի աչքի է ընկնում թատրոնը գեղեցիկ պահպանուած բնով, որով հնարաւոր է դառնում լուծել յունաց թատրոնին վերաբերեալ մի քանի այնպիսի խնդիրներ, որոնք ցայսօր վիճելի էին:

Ս. Ս.

† ՎԻԼԻԱՄ ԳԼԱԴՍՏՈՆ.

Պլադատոն վախճանուեցաւ և գրեթէ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը ողբաց նորա մահը: Բոլոր ազգերի թերթերը, խօսելով նորա մասին համարում են առ հասարակ այդ մահը մի մեծ կորուստ ոչ միայն անգլիացիների, այլ և ընդհանուր մարդկութեան համար: Բիշ մարդիկ կարելի է ցոյց տալ պատմութեան մէջ, որոնք իրենց մեծ հռչակի հետ միանգամայն այնպիսի ընդարձակ ու բացարձակ համակրութիւն վայելած լինին ազգակիցների և օտարների, կողմնակիցների և հակառակորդների կողմից անխորի որպիսին արտայայտուեցաւ Մեծ Մեռումը մահուան առթիւ՝ աշխարհի ամեն կողմերից: Նորա երկար կեանքի ասպարէզը փառաւոր գործերի մի ահագին շղթայ է ներկայացնում՝ նորա հանձարը բազմակողմանի նշանաւոր յատկութիւնների մի հրաշալի զուգորդութիւն: Բայց նշանաւոր գործեր շատերն են կատարել: մեր դարն ունի քաղաքագէտների ճարտասանների, տնտեսագէտների ևլն., որոնք կարող են յաջողութեամբ մրցել նորա հետ: Եթէ Պլադատոն սիրուած և յարգուած է բոլոր մարդոց կողմից՝ առանց աղքի և կրօնի խտրութեան, այդ առաւել նորա համար է, որ նա ինքն ևս սիրել է ամէնքին անխորի, պաշտպանել աշխարհի առաջ բոլոր ազգերի պատիւը՝ խեղճի և անկեալի դատը, նա իւր մեծ հանձարի հետ միացրել է ևս առաւել մեծ բարոյական յատկութիւնների, որոնք նորա խկական փառքն են կազմում: և քրիստոնէից եկեղեցին ամէնից աւելի իրաւունք ունի պարծնաւոր այդ փառքով, որովհետեւ քրիստոնէական է այն ամէնը, ինչ որ գեղեցիկ է և վսեմ՝ այդ մեծ մարդու մէջ: Յանձին Պլադատոնի գերեզման է իջնում եկեղեցւոյ այն սակաւաթիւ զաւակներից մին, որոնք ամենագայթակղեցուցիչ պայմանների մէջ գտնուելով հանգերձ ամօթ չեն համարել աւետարանին աշակերտելը՝ ջերմեռանգն քրիստոնեաներ են եղել ամբողջ կեանքում և յաղթել աշխարհին: Եթէ քաղաքագիտութեան մասին այն վատ կարծիքը կայ, ասում է Chr. Welt-ի թղթակիցը՝ որ նա փչացնում է մարդու բնաւորութիւնը՝ որչափ ծանր պէտք է լինէր ուրեմն մի կեանքի մէջ, որ 22 տարեկանից սկսած մինչև 85 տարին քաղաքագիտութեան էր նուիրուած՝ քրիստոնէական պահեց բարձր՝ այդ վիպայում են նորա բոլոր դործերն ու բոլոր կենսագիրները, և այդ նորա ամէնից աչքի ընկնող արժանիքն է:

Վիլ. Պլադատոն ծնուած է 1809 ղեկտ. 29-ին Լիվերպուլում: Նորա հայրը վաճառական էր, որ